

Спеціалізованій вченій раді
К 26.133.01 у Київському університеті
імені Бориса Грінченка

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата педагогічних наук, доцента,
доцента кафедри німецької мови

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Благініної Світлани Вікторівни

на дисертацію Гаврилюк Анни Віталіївни

“Тенденції розвитку класичних університетів Німеччини, поданої
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.01 – «Загальна педагогіка та історія педагогіки»

Активні зміни в політичному, соціально-економічному, культурному та науковому житті нашої країни зумовлюють необхідність обґрунтування нових шляхів розвитку національної системи освіти України. Особливо важливою у визначенні стратегії її розвитку є потреба в збереженні і примноженні ідей і досягнень вітчизняної та світової педагогічної думки. Інтеграція системи освіти України в європейський освітній простір актуалізує проблему вивчення та узагальнення найкращих зразків зарубіжного досвіду. Однією з найбільш продуктивних і високоякісних серед країн Західної Європи є освітня система Німеччини з її досвідом університетської освіти, яка має давні академічні традиції і передбачає зростання ролі університетів як науково-дослідницьких та культурно-просвітницьких центрів. У даному контексті постає проблема вивчення генези класичних університетів розвинених європейських країн.

Визнаючи актуальність теми дослідження А.В. Гаврилюк «Тенденції розвитку класичних університетів Німеччини», зішлемося на Укази Президента України «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в

Україні» (2008р.), на законодавчі та нормативні документи Міністерства освіти і науки України – Закон України “Про вищу освіту” (2014), Державна цільова програма “Наука в університетах” на 2008-2017 роки, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років, які наголошують, що саме освіта і наука є стратегічним резервом розвитку держави і суспільства. На законодавчі і нормативні документи Німеччини – Рамковий закон Німеччини про вищу освіту (2007), Закони про освіту федеральних земель (2014), які регулюють діяльність університетської освіти Німеччини і визначають стратегії розвитку вищої освіти, а відтак, співпраця з європейськими країнами у сфері освіти мають стати ключовими позиціями в умовах інтеграції України у світовий та освітній простір.

Авторка дисертації доцільно обрала об’єктом дослідження університетську освіту Німеччини, яка має давні академічні традиції і є прикладом європейської демократичної системи освіти. В умовах реформування національної вищої освіти досвід Німеччини високо цінується міжнародною спільнотою і може стати корисним для нашої держави.

Дисертація А.В. Гаврилюк є однією з перших спроб вітчизняних дослідників виокремити й охарактеризувати тенденції розвитку класичних університетів Німеччини у період 1945-2015 рр. для обґрунтування та окреслення перспектив використання німецького досвіду в університетській освіті України. Авторка свідомо береться за актуальну педагогічну проблему з розуміння недостатнього вивчення практичного досвіду розвитку класичних університетів і доводить, що наявність такого досвіду сприятиме ефективнішому запровадженню і реалізації освітніх реформ в Україні.

Представлене дисертаційне дослідження має логічну і послідовну структуру: мету, завдання, об’єкт, предмет та інше, і повністю охоплює головні складові елементи досліджуваної проблеми. Робота має значну новизну і наукову цінність. Характеризуючи науковий апарат, слід звернути увагу на те, що всі структурні елементи новизни є логічно послідовними та узгодженими між собою. Окремо слід відзначити вміння авторки зробити

висновки, які відповідають сутності поставленої мети дослідження. Деякі узагальнення подаються дослідницею у вигляді таблиць, що значно полегшує сприйняття інформації.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів і загальних висновків, списку використаних джерел, який включає 371 найменування, із них 207 – німецькою мовою. Дослідження містить 14 таблиць і 11 додатків. Обсяг роботи – 228 сторінок, основна частина дисертації – 170 сторінок.

Грунтовна теоретико-методологічна основа дисертації та адекватні методи дослідження дозволили автору отримати вагомий науковий результат:

- вивчити теоретичні аспекти розвитку університетської освіти Німеччини (1945-2015 рр.) та проаналізувати стан дослідження університетської освіти країни;
- систематизувати термінологічний апарат та уточнити зміст основних понять дослідження – «*класичний університет Німеччини*»;
- визначити особливості розвитку класичних університетів НДР, ФРН та об'єднаної Німеччини;
- розробити періодизацію та дати класифікацію розвитку класичних університетів Німеччини;
- визначити перспективи імплементації досвіду класичних університетів Німеччини в освітній процес вищої школи України та здійснити порівняльний аналіз класичної університетської освіти України і Німеччини.

Перший розділ дисертації авторка доцільно присвятила висвітленню стану дослідженості університетської освіти Німеччини в наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених.

Аналізуючи вітчизняні та зарубіжні джерела з історії педагогіки, довідникові та статистичні видання, А.В. Гаврилюк доходить висновку про те, що у педагогічній науці спостерігається полісемія щодо визначення поняття «класичний університет». У науковому обігу використовуються дефініції: неформальна освіта; позаформальна освіта; додаткова освіта; фолкбілдінг; пожиттєва освіта; подальша освіта тощо.

Позитивної оцінки заслуговує авторське уточнення основних понять дослідження: «класичний університет Німеччини», «розвиток університетської освіти Німеччини», «реформування університетів Німеччини».

У дослідженні здійснено порівняльний аналіз дефініцій класичного університету, визначених зарубіжними та вітчизняними вченими. Незважаючи на те, що аналіз історичних витоків системи освіти Німеччини не був завданням дослідження, звертання авторки дослідження до даного періоду, на нашу думку, не лише збагатило роботу, але й дозволило глибше і детальніше проаналізувати та за історичним, суспільно-політичним, соціально-економічним критеріями та розробити періодизацію розвитку класичних університетів Німеччини у період 1945-2015 рр..

На особливу увагу заслуговує подання автором до наукового обігу невідомих адаптованих німецькомовних джерел: Р. ф. Брух (R. von Bruch), Г. Бук-Бухлер (G. Buck-Buchler), К. Буртшайдт (C. Burtscheidt), Х. Тенорт (H. Tenorth), що уможливило розшири та поглибити історико-педагогічні знання про розвиток класичних університетів Німеччини.

Цінним є, на наш погляд, використання в дослідженні інтерв'ювання науково-педагогічних працівників класичних університетів Німеччини, яке вона використовує з власного досвіду роботи з архівними документами університетів Гумбольдта, Кельну, Гейдельбергу та інших.

У дослідженні розглянуто сучасну класифікацію вищої освіти Німеччини: університети, технічні університети, вищі школи, вищі фахові школи, художні, кінематографічні, музичні ВНЗ та теологічні вищі школи.

У другому розділі визначено та охарактеризовано періоди розвитку класичних університетів Німеччини, класифіковано тенденції їх розвитку.

Для їх визначення авторкою було здійснено вибір класичних університетів Західної та Східної Німеччини: Лейпцизький, Грайфсвальдський, Галле-Віттенберзький, Гумбольдтський (НДР), Гейдельберзький, Кельнський, Мюнхенський та Трірський (ФРН).

На основі дослідження сучасних нормативно-правових документів: Конституції Німеччини, Положень про кваліфікаційні рамки зроблено висновок, що виявлені тенденції розвитку класичних університетів Німеччини характеризують систему її вищої освіти як цілісне, системне і багатофункціональне явище.

На основі контент-аналізу документів досліджуваних університетів було проаналізовано особливості та тенденції розвитку класичних університетів Східної, Західної та об'єднаної Німеччини (1990-2015 рр.).

На позитивну оцінку заслуговує визначена й наведена авторська періодизація розвитку класичних університетів Німеччини (1945-2015 рр.), що базуються на ідеях вітчизняних науковців Л. Березівської, Н. Дічек, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої, О. Сухомлинської і, на думку автора, здійснюється у три етапи упродовж першої половини ХХ – ХХІ століть.

I період (1945-1949 рр.) – період відбудови та відновлення класичних університетів у післявоєнний період, II період (1949-1990 рр.) – реформування системи університетської освіти НДР і ФРН, III період (1990-2015 рр.) – розвиток класичних університетів об'єднаної Німеччини.

У розділі кваліфіковано подано опис II періоду – реформування системи університетської освіти НДР і ФРН, що, на наш погляд, є важливим для дослідження за часом його існування порівняно з рештою етапів.

Найбільш цінним є третій розділ дисертації, у якому здійснено порівняльний аналіз класичної університетської освіти України і Німеччини; виокремлено та актуалізовано перспективний досвід Німеччини з реформування класичних університетів для імплементації в освітній процес вищої школи України.

Змістовно проаналізовано правові документи, які регулюють університетську освіту України та Німеччини і визначають концептуальні, нормативні, методичні аспекти модернізації у обох країнах. Авторка доходить висновку про те, що українські університети займають активну позицію в інтеграції до світового простору вищої освіти.

На позитивну оцінку заслуговує розгляд А. В. Гавриленко особливостей розвитку класичних університетів в Україні в умовах модернізації, а саме наявність постійних трансформацій і реформ, метою яких є інтеграція України в європейський економічний і культурний простір; важливі зміни у сфері вищої освіти після приєднання України до Болонського процесу в 2005 році; активне застосування європейського досвіду, а саме класичних університетів Німеччини в реформуванні вищої освіти України.

Виокремлено основні тенденції розвитку університетської освіти в Україні: важливість гуманітарної освіти, навчання впродовж життя, зростання комунікаційних та інформаційних технологій, глобалізація освіти шляхом інтеграції до освітніх систем європейських країн, недостатнє державне фінансування університетів, повільні темпи інтернаціоналізації та академічної мобільності.

Авторка здійснила порівняльний аналіз класичної університетської освіти України і Німеччини та визначила основні тенденції розвитку університетської освіти в Україні: пріоритетність гуманітарної освіти, навчання впродовж життя, зростання комунікаційних та інформаційних технологій, посилення дослідницької складової в університеті, інтеграція до освітніх систем європейських країн, недостатнє державне фінансування університетів, повільні темпи інтернаціоналізації та академічної мобільності.

На особливу увагу заслуговують рекомендації щодо імплементації досвіду Німеччини в умовах модернізації освіти в Україні на державному, суспільному, особистісному та університетському рівнях.

На основі ретельного вивчення вітчизняних форм організації університетської освіти, навчальних планів і програм дослідниця обґрунтовано робить висновок про наявність певних переваг і недоліків у системах вищої освіти України і Німеччини.

На основі дослідження сучасних нормативно-правових документів: Конституції Німеччини, Закону «Про освіту вчителів Німеччини», Положень про кваліфікаційні рамки у Німеччині зроблено висновок, що виявлені

тенденції розвитку неформальної освіти майбутніх учителів Німеччини характеризують її як цілісне, системне і багатофункціональне явище.

Результати проведеного дослідження наведено в змістовних загальних висновках, у яких показано досягнення мети, розв'язання завдань, підтвердження концептуальної ідеї дослідження. Чітко сформульовані теми подальших досліджень проблеми. Сформована автором якісна джерельна база відзначається різноманітністю, достатньою структурною повнотою і є свідченням значної інформативності наукового дослідження.

Підготовлені дисертантом рекомендації щодо застосування перспективного досвіду Німеччини з реформування класичних університетів, а також розроблена нею програма навчальної дисципліни «Історія класичної освіти Німеччини» можуть бути враховані управлінським апаратом вищих навчальних закладів України при вирішенні наукових та практичних завдань з модернізації університетської освіти.

Разом з тим висловимо деякі пропозиції та зазначимо певні недоліки:

1. Опрацювавши великий обсяг вітчизняних та зарубіжних матеріалів щодо вивчення класичних університетів Німеччини, в дослідженні не представлено доробок німецьких науковців освітньо-педагогічної сфери, зокрема відомих в європейському освітньому просторі науковців Г.Ауернхаймера (G.Auernheimer), Дж.Грубера (J.Gruber), С.Хільдегарда (S.Hildegard) та ін. На нашу думку, дисертація виграла б за умови наведення результатів їх наукових праць як представників освіти досліджуваної країни.

2. Для порівняльного аналізу особливостей розвитку класичних університетів, було б доцільно розробити і представити класичні університети Німеччини (Лейпцизький, Грайфсвальдський, Галле-Віттенберзький та Гумбольдтський університет (НДР); Гейдельберзький, Кельнський, Мюнхенський та Трірський (ФРН) у вигляді загальної таблиці, поклавши в її основу уніфіковані критерії.

3. У дослідженні авторка представляє вперше подані до наукового обігу адаптовані німецькомовні джерела, які є позитивним моментом усього дослідження. Вважаємо доцільним з метою ознайомлення з ними широкого

загалу молодих науковців представити зазначені джерела у вигляді окремих додатків, розмістивши їх у кінці дисертаційного дослідження.

4. Відсутні посилання на сторінках дисертації: 67, 70-71; 76; 134-135; 142. Слід додати посилання на джерела у таблицях (ст. 127; 144). У випадку, якщо вони є авторськими, про це надається інформація.

5. Результати дисертаційного дослідження А.В. Гаврилюк були предметом виступів на міжнародних та всеукраїнських конференціях. На нашу думку, варто узагальнити набутий у Німеччині практичний досвід і розробити навчальний посібник «Університетська освіта: теорія і практика» для професорсько-викладацького складу та студентів педагогічних ВНЗ України.

Зазначені зауваження в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи. Та ці зауваження не знижують наукового рівня і високої оцінки дисертації А.В. Гаврилюк. Вони можуть стати їй корисними у разі продовження досліджень освітньої сфери Німеччини.

До позитивної характеристики наукової роботи слід віднести високий інформативний рівень, насиченість іноземними джерелами, які опрацьовано вперше. Дослідницею подано варті уваги автентичні матеріали (різні навчальні курикулуми, форми організації неформальної освіти, в яких відображено продуктивний досвід Німеччини щодо розвитку неформальної освіти майбутніх учителів.

Науково обґрунтовані автором положення дисертаційної роботи можуть бути покладені в основу подальших наукових досліджень у галузі порівняльної педагогіки. Викладачі вищих навчальних закладів різних видів акредитації можуть використовувати їх при підготовці підручників та посібників з педагогічних дисциплін. Підготовлені дисертантом рекомендації щодо застосування перспективного досвіду Німеччини з реформування класичних університетів можуть бути враховані управлінським апаратом вищих навчальних закладів України при вирішенні наукових та практичних завдань з модернізації університетської освіти.

Матеріали можуть використовуватися для розробки лекцій, методичних рекомендацій, викладання курсів за вибором з проблематики історії педагогіки, порівняльної педагогіки, педагогіки вищої школи для здобувачів вищої освіти бакалаврського, магістерського освітнього рівнів.

Результати дисертаційного дослідження А.В. Гаврилюк були предметом виступів на міжнародних та всеукраїнських конференціях та використовувалися під час створення авторкою робочої навчальної програми спецкурсу. Зміст автореферату рецензованої дисертаційної роботи повністю відображає її структуру, головні положення та висновки. Основні результати дослідження викладено в 22 одноосібних публікаціях, 7 з яких – у фахових науково-педагогічних виданнях України та 1 – у науковому періодичному виданні «Економіка та психолого-педагогічні науки» том 3 вид. Сан Франциско.

Аналіз дисертації дає підстави для висновку: дисертаційне дослідження Гаврилюк Анни Віталіївни на тему: “Тенденції розвитку класичних університетів Німеччини” є самостійно виконаним, завершеним, містить нові науково обґрунтовані результати, які мають важливе значення для подальшого розвитку педагогічної науки, відповідає вимогам п. 11, п. 12 та п. 13 “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567, які висуваються до кандидатських дисертацій, а його авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – «Загальна педагогіка та історія педагогіки».

Офіційний опонент

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри німецької мови

Ніжинського державного університету

імені Миколи Гоголя



С.В. Благініна